ეკონომიკური სოციალიზაცია და მოტივაციური სტრუქტურა საქართველოში მცხოვრებ ახალგაზრდებში

ნინო ფუტკარაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის

სოციალურ მეცნიერებათა სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი,

putkarashvili.nino24@gtu.ge

ORCID iD: https://orcid.org/0009-0007-5449-4308

DOI: 10.52340/splogos.2026.01.23

აბსტრაქტი

წინამდებარე კვლევის მიზანია საქართველოში მცხოვრებ ახალგაზრდებში ეკონომიკური სოციალიზაციის პროცესში მოტივაციური ფაქტორების ანალიზი. კვლევა ეფუძნება რაოდენობრივ მეთოდოლოგიას და მოიცავს 528 რესპონდენტის მონაცემებს, რომლებიც წარმოადგენენ 18-დან 40 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფს. გამოყენებულია პროფესიული მოტივაციის შესწავლის მეთოდიკა (ზამფირი, მოდიფიცირებული რეანის მიერ), რომელიც აფასებს შინაგან, გარე დადებით და გარე უარყოფით მოტივაციას. მონაცემთა ანალიზი განხორციელდა აღწერითი სტატისტიკისა და დისპერსიული ანალიზის (“ANOVA“) გამოყენებით. შედეგები მიუთითებს, რომ ახალგაზრდებში დომინანტურია გარე დადებითი მოტივაცია, ხოლო შინაგანი მოტივაცია ასაკის მატებასთან ერთად იზრდება. კვლევა ადასტურებს ეკონომიკური ქცევის მრავალფაქტორულ ბუნებას და ხაზს უსვამს როგორც ფსიქოლოგიური, ისე სოციალური ფაქტორების მნიშვნელობას.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური სოციალიზაცია, ეკონომიკური ქცევა, მოტივაცია, შინაგანი მოტივაცია, გარე მოტივაცია.

Economic Socialization and Motivational Structure among Young People Living in Georgia

Nino Putkarashvili,
PhD Student,
Georgian Technical University
putkarashvili.nino24@gtu.ge
ORCID iD: https://orcid.org/0009-0007-5449-4308

Abstract

The present study aims to examine the role of motivational factors in the process of economic socialization among young people living in Georgia. The research uses a quantitative methodology and includes data from 528 respondents aged 18 to 40. The study employs the professional motivation assessment method developed by Zamfir and later modified by Rean, which measures intrinsic motivation, positive extrinsic motivation, and negative extrinsic motivation. Data analysis was conducted using descriptive statistics and analysis of variance (ANOVA). The findings reveal that extrinsic positive motivation is predominant among young individuals, while intrinsic motivation tends to increase with age. The study confirms the multifactorial nature of economic behavior and emphasizes the significant role of both psychological and social factors in shaping economic socialization.

Keywords: Economic socialization, economic behavior, motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation.

შესავალი

თანამედროვე სოციალურ და ეკონომიკურ მეცნიერებებში ეკონომიკური ქცევა აღიარებულია, როგორც მრავალგანზომილებიანი ფენომენი, რომელიც ფორმირდება როგორც სოციალური, ისე ფსიქოლოგიური ფაქტორების ზემოქმედებით. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ხდება ახალგაზრდების ეკონომიკური სოციალიზაციის პროცესის შესწავლა, რადგან სწორედ ამ ეტაპზე ყალიბდება ის ღირებულებები, დამოკიდებულებები და ქცევითი სტრატეგიები, რომლებიც განსაზღვრავს ინდივიდის მომავალ ეკონომიკურ აქტივობას. აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოში, სადაც სოციალურ-

ეკონომიკური ცვლილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ახალგაზრდების მოტივაციურ სტრუქტურასა და ეკონომიკურ გადაწყვეტილებებზე.

თემის აქტუალობა განპირობებულია იმით, რომ თანამედროვე პირობებში ეკონომიკური წარმატება აღარ არის მხოლოდ რესურსებზე დამოკიდებული, არამედ დიდწილად უკავშირდება ინდივიდის მოტივაციას, პროფესიულ არჩევანსა და ქცევით მოდელებს. ახალგაზრდებში ეკონომიკური მოტივაციის ტიპების: შინაგანი, გარე დადებითი და გარე უარყოფითი, გააზრება მნიშვნელოვანია როგორც საგანმანათლებლო სისტემის განვითარებისთვის, ისე შრომითი ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირებისთვის. ამასთან, გლობალიზაციისა და შრომითი კონკურენციის ზრდისას იზრდება მოთხოვნა იმ ცოდნაზე, რომელიც ხსნის, რა ფაქტორები განსაზღვრავს ეკონომიკურ აქტივობას და როგორ შეიძლება მათი ოპტიმიზაცია.

კვლევის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ქართულ კონტექსტში კომპლექსურად აანალიზებს ეკონომიკური სოციალიზაციის პროცესში მოტივაციური ფაქტორების სტრუქტურას და მათ კავშირს დემოგრაფიულ მახასიათებლებთან. კვლევა იყენებს მოტივაციის დიფერენცირებულ მოდელს, რომელიც განასხვავებს გარე მოტივაციის პოზიტიურ და ნეგატიურ ფორმებს, რაც იძლევა შესაძლებლობას უფრო სიღრმისეულად შეფასდეს ეკონომიკური ქცევის განმსაზღვრელი მექანიზმები. გარდა ამისა, კვლევა ავლენს ასაკისა და განათლების გავლენას მოტივაციის ტრანსფორმაციაზე, რაც დამატებით მნიშვნელობას სძენს მიღებულ შედეგებს.

კვლევა ეფუძნება რაოდენობრივ მეთოდოლოგიას და მოიცავს 528 რესპონდენტის მონაცემებს 18-დან 40 წლამდე ასაკობრივ ჯგუფში. მონაცემთა შეგროვებისათვის გამოყენებულია პროფესიული მოტივაციის შეფასების სტანდარტიზებული მეთოდიკა (ზამფირი, მოდიფიცირებული რეანის მიერ), რომელიც ზომავს შინაგან, გარე დადებით და გარე უარყოფით მოტივაციას. მიღებული მონაცემების ანალიზი განხორციელდა აღწერითი სტატისტიკისა და დისპერსიული ანალიზის (“ANOVA“) გამოყენებით, რაც უზრუნველყოფს

სხვადასხვა დემოგრაფიულ ჯგუფებს შორის განსხვავებების იდენტიფიცირებას და შედეგების სანდო ინტერპრეტაციას.

ამრიგად, წარმოდგენილი კვლევა მიზნად ისახავს ახალგაზრდებში ეკონომიკური მოტივაციის სტრუქტურის სიღრმისეულ გაანალიზებას და იმ ფაქტორების გამოვლენას, რომლებიც განსაზღვრავს ეკონომიკური ქცევის ფორმირებას თანამედროვე ქართულ რეალობაში.

თეორიული ჩარჩო

თვითდეტერმინაციის თეორია: თვითდეტერმინაციის თეორიის მიხედვით, ადამიანის ქცევა რეგულირდება შინაგანი და გარე მოტივაციური ძალების ურთიერთქმედებით. თეორია გამოყოფს სამ ძირითად ფსიქოლოგიურ საჭიროებას: ავტონომიას, კომპეტენციასა და კავშირს, რომლებიც განაპირობებს შინაგანი მოტივაციის განვითარებას.

ეკონომიკური მოტივაციის მოდელები: ეკონომიკური ქცევის კლასიკური მოდელები (Becker 1993) აქცენტს აკეთებს რაციონალურ არჩევანსა და სარგებლის მაქსიმიზაციაზე. თუმცა, თანამედროვე კვლევები აჩვენებს, რომ ინდივიდები ხშირად მოქმედებენ არა მხოლოდ ეკონომიკური სარგებლის, არამედ ღირებულებებისა და პიროვნული მიზნების მიხედვით.[273]

ზამფირის მეთოდიკა: ზამფირის მეთოდიკა გარე მოტივაციას განიხილავს, როგორც მრავალკომპონენტიან კონსტრუქტს და განასხვავებს მის ორ ძირითად ფორმას: გარე დადებით და გარე უარყოფით მოტივაციას. აღნიშნული დიფერენციაცია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკური ქცევის ანალიზში, რადგან განსხვავებული ტიპის გარე სტიმულები განსხვავებულ ფსიქოლოგიურ და ქცევით შედეგებს იწვევს.

[273] Akerlof George A. and Rachel E. Kranton. 2010. Identity Economics. Princeton: Princeton University Press.

გარე დადებითი მოტივაცია დაკავშირებულია ისეთი სტიმულების არსებობასთან, რომლებიც ინდივიდისთვის სასურველი შედეგის მიღწევას უკავშირდება. ეს შეიძლება იყოს ფინანსური სარგებელი (ხელფასი, ბონუსები), კარიერული წინსვლა, სოციალური სტატუსი და აღიარება. კვლევები აჩვენებს, რომ გარე დადებითი მოტივაცია განსაკუთრებით ეფექტიანია მოკლევადიან ამოცანებში, პროდუქტიულობის გაზრდასა და მიზნისკენ სწრაფვაში (Gneezy et al. 2011). ეკონომიკურ კონტექსტში ეს ნიშნავს, რომ ინდივიდები აქტიურად რეაგირებენ მატერიალურ წახალისებაზე და ხშირად არჩევანს აკეთებენ უფრო დიდი ანაზღაურების მქონე საქმიანობის სასარგებლოდ.

გარე უარყოფითი მოტივაცია ეფუძნება არასასურველი შედეგების თავიდან აცილებას. ეს მოიცავს შიშს, სანქციას, კრიტიკის თავიდან აცილებას, სოციალური წნეხის გავლენასა და დასჯის მოლოდინს. აღნიშნული ტიპის მოტივაცია დაკავშირებულია ექსტერნალური რეგულაციის ფორმასთან, სადაც ქცევა სრულად განპირობებულია გარე კონტროლით.[274]

ფსიქოლოგიური კვლევები მიუთითებს, რომ გარე უარყოფითი მოტივაცია ნაკლებად სტაბილურია და ხშირად იწვევს სტრესს, დაბალ ჩართულობასა და შინაგანი მოტივაციის დაქვეითებას.[275] ამასთან, იგი შეიძლება ეფექტიანი იყოს მხოლოდ მოკლევადიან პერიოდში.

ზამფირის მოდელი ხაზს უსვამს, რომ გარე დადებითი მოტივაცია უფრო კონსტრუქციული და განვითარების ხელშემწყობია, მაშინ როდესაც გარე უარყოფითი მოტივაცია ხშირად იწვევს იძულებით ქცევას.

ამრიგად, გარე მოტივაციის ტიპების დიფერენციაცია მნიშვნელოვანია ეკონომიკური ქცევის უკეთ გასაგებად და ეფექტიანი მოტივაციური სისტემების შესაქმნელად.

[274] Deci Edward L. and Richard M. Ryan. 1985. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Springer.
[275] Frey Bruno S. and Reto Jegen. 2001. "Motivation Crowding Theory." Journal of Economic Surveys 15 (5): 589–611.

ემპირიული კვლევის შედეგები

სქესობრივი სტრუქტურის ანალიზი აჩვენებს, რომ კვლევაში მონაწილეთა 67.0%-ს შეადგენენ ქალები, ხოლო 33.0%-ს – მამაკაცები. აღნიშნული განაწილება თანხვედრაშია სოციალური მეცნიერებების ემპირიულ კვლევებში ხშირად დაფიქსირებულ ტენდენციასთან, რომლის მიხედვითაც ქალები კვლევებში მონაწილეობის უფრო მეტ აქტივობას ავლენენ.

ემპირიული კვლევის მონაწილეთა მოტივაციის შედეგების ანალიზმა (ნახ. 2) ცხადყო, რომ რესპონდენტთა ეკონომიკური მოტივაციის სტრუქტურაში მკაფიოდ დომინირებს გარე დადებითი მოტივაცია. მისი საშუალო მაჩვენებელი (M = 43.90) მნიშვნელოვნად აღემატება როგორც შინაგანი მოტივაციის (M = 12.23), ასევე გარე უარყოფითი მოტივაციის (M = 14.60) მაჩვენებლებს.

აღნიშნული მონაცემები მიუთითებს, რომ საქართველოში მცხოვრები ახალგაზრდების ეკონომიკური ქცევა ძირითადად განპირობებულია ისეთი ფაქტორებით, რომლებიც დაკავშირებულია მატერიალურ სარგებელთან, კარიერულ წინსვლასა და სოციალურ აღიარებასთან. მაღალი მაჩვენებელი გარე დადებითი მოტივაციის მიმართულებით ასახავს იმ სოციალურ-ეკონომიკურ რეალობას, სადაც ფინანსური სტაბილურობა და პროფესიული წარმატება წარმოადგენს მნიშვნელოვან ღირებულებას.

შინაგანი მოტივაციის შედარებით დაბალი საშუალო მაჩვენებელი (M = 12.23) მიუთითებს, რომ რესპონდენტთა ნაწილისთვის ეკონომიკური საქმიანობა ნაკლებად არის დაკავშირებული თვითრეალიზაციასთან, ინტერესთან ან საქმიანობისგან მიღებულ შინაგან კმაყოფილებასთან. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ სტანდარტული გადახრის დიდი მაჩვენებელი (SD ≈ 15.68) მიანიშნებს ინდივიდუალურ განსხვავებებზე – რაც ნიშნავს, რომ გარკვეული ჯგუფებისთვის შინაგანი მოტივაცია მაინც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს.

გარე უარყოფითი მოტივაციის მაჩვენებელი (M = 14.60) შედარებით დაბალია, რაც მიუთითებს, რომ ახალგაზრდების ეკონომიკური ქცევა ნაკლებად

არის განპირობებული შიშით, სანქციებით ან სოციალური წნეხით. ეს შედეგი შეიძლება ინტერპრეტირდეს, როგორც პოზიტიური ტენდენცია, რადგან გარე უარყოფით მოტივაციაზე დაფუძნებული ქცევა, როგორც წესი, ნაკლებად სტაბილურია და ხშირად დაკავშირებულია სტრესსა და დაბალ მოტივაციურ ჩართულობასთან.

ამგვარად, მიღებული შედეგები ადასტურებს, რომ ახალგაზრდების ეკონომიკური სოციალიზაციის პროცესში წამყვან როლს ასრულებს გარე დადებითი მოტივაცია, რაც შეესაბამება თანამედროვე ეკონომიკურ-ფსიქოლოგიურ მოდელებს, სადაც მატერიალური და სოციალური სტიმულები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქცევის ფორმირებაზე.

დიაგრამა ნათლად ასახავს სამი ტიპის მოტივაციის საშუალო მნიშვნელობებს და ვიზუალურად უსვამს ხაზს გარე დადებითი მოტივაციის დომინანტურ პოზიციას, რაც კვლევის ერთ-ერთ მთავარ ემპირიულ დასკვნას წარმოადგენს.

ნახ 2. მოტივაციის მაჩვენებლები

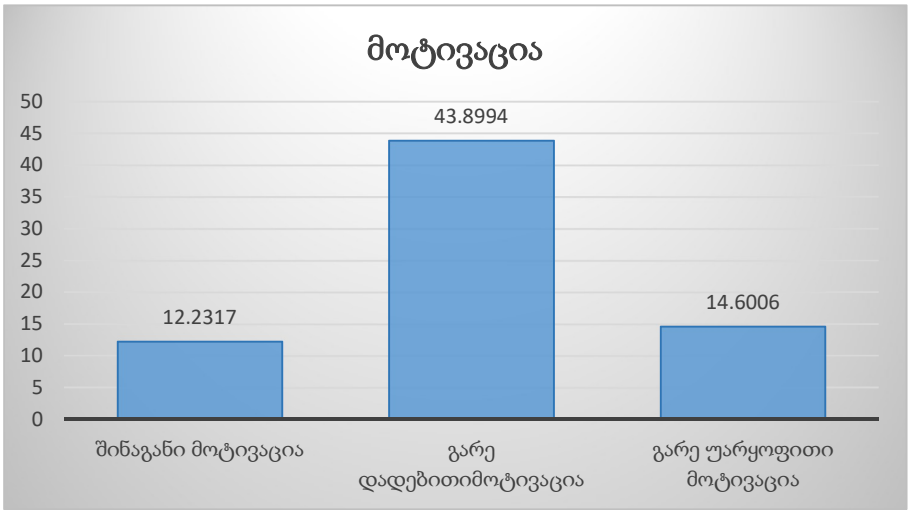

ასაკობრივი განსხვავებები მოტივაციაში (“ANOVA“). რესპონდენტთა ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით მოტივაციის განსხვავებების დასადგენად

განხორციელდა დისპერსიული ანალიზი (“ANOVA), რომლის შედეგები წარმოდგენილია ცხრილში 1. მიღებული მონაცემები აჩვენებს, რომ მოტივაციის სხვადასხვა ტიპი განსხვავებულად არის დაკავშირებული ასაკთან.

შინაგანი მოტივაციის შემთხვევაში გამოვლინდა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება ასაკობრივ ჯგუფებს შორის ($F = 2.807$, $p = .040$). ეს შედეგი მიუთითებს, რომ ასაკი მნიშვნელოვან როლს ასრულებს შინაგანი მოტივაციის ფორმირებაში. კერძოდ, ასაკის მატებასთან ერთად იზრდება იმ ფაქტორების მნიშვნელობა, რომლებიც დაკავშირებულია თვითრეალიზაციასთან, პიროვნულ ინტერესებთან და საქმიანობის შიდა ღირებულებასთან. აღნიშნული ტენდენცია შეიძლება აიხსნას იმით, რომ ასაკთან ერთად ინდივიდები იძენენ მეტ გამოცდილებას, უკეთ აცნობიერებენ საკუთარ პროფესიულ ინტერესებს და უფრო მეტად ორიენტირდებიან შინაგან კმაყოფილებაზე, ვიდრე მხოლოდ გარე სტიმულებზე.

გარე დადებითი მოტივაციის შემთხვევაშიც დაფიქსირდა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება ($F = 3.003$, $p = .031$), რაც მიუთითებს, რომ ასაკობრივი ფაქტორი გავლენას ახდენს მატერიალური და სოციალური სტიმულების აღქმასა და მნიშვნელობაზე. შესაძლებელია, რომ სხვადასხვა ასაკობრივ ეტაპზე განსხვავებული იყოს კარიერული მიზნები და ფინანსური პრიორიტეტები: ახალგაზრდებში უფრო ძლიერი შეიძლება იყოს მატერიალური სტიმულების როლი, მაშინ, როდესაც ასაკის მატებასთან ერთად ეს მოტივაცია შედარებით სტაბილურ და გააზრებულ ფორმას იღებს.

რაც შეეხება გარე უარყოფით მოტივაციას, მიღებული შედეგები არ არის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი ($F = 1.681$, $p = .171$), რაც მიუთითებს, რომ ასაკობრივი ჯგუფები ერთმანეთისგან არსებითად არ განსხვავდებიან შიშზე, სანქციაზე ან სოციალური წნეხის თავიდან აცილებაზე დაფუძნებული მოტივაციის მიხედვით. ეს შეიძლება ნიშნავდეს, რომ გარე უარყოფითი მოტივაცია შედარებით სტაბილური და ნაკლებად ცვალებადი კომპონენტია, რომელიც ნაკლებად არის დამოკიდებული ასაკობრივ განვითარებაზე.

ცხრილში წარმოდგენილი დისპერსიის მაჩვენებლები ასევე ადასტურებს, რომ შინაგანი და გარე დადებითი მოტივაციის შემთხვევაში ჯგუფთაშორისი ვარიაცია საკმარისად დიდია, რათა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება დაფიქსირდეს, მაშინ, როდესაც გარე უარყოფითი მოტივაციის შემთხვევაში ვარიაცია ძირითადად ჯგუფშიდა დონეზე რჩება.

ამრიგად, ანალიზის შედეგები მიუთითებს, რომ ასაკი წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფაქტორს ეკონომიკური მოტივაციის სტრუქტურის ფორმირებაში, განსაკუთრებით შინაგანი და გარე დადებითი მოტივაციის მიმართულებით. აღნიშნული დასკვნა შეესაბამება განვითარების ფსიქოლოგიისა და მოტივაციის თეორიებს, რომლის მიხედვითაც ასაკთან ერთად იზრდება ქცევის ავტონომია და შინაგანი რეგულაციის დონე.

ცხრილი1. ასაკი - მოტივაცია

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
შინაგანი მოტ	Between Groups	2036.667	3	678.889	2.807	.040
	Within Groups	78357.723	524	241.845		
	Total	80394.390	527			
გარეგანი მოტივაცია	Between Groups	346.360	3	115.453	3.003	.031
	Within Groups	12457.320	524	38.449		
	Total	12803.680	527			
გარე უარ	Between Groups	1280.301	3	426.767	1.681	.171
	Within Groups	82238.379	524	253.822		
	Total	83518.680	527			

სქესობრივი განსხვავებები მოტივაციაში (ცხრილი 2). რესპონდენტთა სქესის მიხედვით მოტივაციის განსხვავებების დასადგენად განხორციელდა დისპერსიული ანალიზი (“ANOVA“), რომლის შედეგები წარმოდგენილია ცხრილში 2. მიღებული მონაცემები მიუთითებს, რომ სქესობრივი განსხვავებები მოტივაციის ტიპებს შორის არ არის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი, თუმცა, შეინიშნება გარკვეული ტენდენციები.

შინაგანი მოტივაციის შემთხვევაში ქალებში საშუალო მაჩვენებელი შედარებით დიდია, ვიდრე მამაკაცებში, თუმცა, აღნიშნული განსხვავება არ აღწევს სტატისტიკურ მნიშვნელობას ($F = 2.989$, $p = .085$). ეს მიუთითებს, რომ მიუხედავად

არსებული ტენდენციისა, სქესი არ წარმოადგენს გადამწყვეტ ფაქტორს შინაგანი მოტივაციის ფორმირებაში. აღნიშნული შედეგი შეიძლება აიხსნას იმით, რომ თანამედროვე სოციალურ კონტექსტში როგორც ქალები, ისე მამაკაცები თანაბრად არიან ჩართული პროფესიულ და ეკონომიკურ საქმიანობაში და შესაბამისად, მათ მოტივაციურ სტრუქტურაშიც მნიშვნელოვანი გადაკვეთა ფიქსირდება.

გარე დადებითი მოტივაციის შემთხვევაში განსხვავება ასევე არ არის სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი ($F = 1.192$, $p = .276$), რაც მიუთითებს, რომ ფინანსური სარგებელი, კარიერული წინსვლა და სოციალური აღიარება თანაბრად მნიშვნელოვანია ორივე სქესისთვის. ეს შედეგი ადასტურებს იმ ტენდენციას, რომ ეკონომიკური სტიმულები უნივერსალურ მოტივაციურ ფაქტორებს წარმოადგენს და ნაკლებად არის დამოკიდებული სქესობრივ თავისებურებაზე.

გარე უარყოფითი მოტივაციის შემთხვევაშიც არ გამოვლინდა მნიშვნელოვანი განსხვავება ($F = 0.162$, $p = .687$), რაც მიუთითებს, რომ შიშზე, სანქციასა და სოციალური წნეხის თავიდან აცილებაზე დაფუძნებული მოტივაცია ერთნაირად არის წარმოდგენილი როგორც ქალებში, ასევე მამაკაცებში.

ამრიგად, სქესობრივი განსხვავებების ანალიზი აჩვენებს, რომ მოტივაციის სტრუქტურა ძირითადად მსგავსია ორივე სქესში, ხოლო დაფიქსირებული მცირე განსხვავებები არ არის საკმარისად ძლიერი, რათა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი გავლენა დავადასტუროთ. აღნიშნული შედეგი მიუთითებს, რომ ეკონომიკური სოციალიზაციის პროცესში სქესი შედარებით ნაკლებად განმსაზღვრელი ფაქტორია, ვიდრე სხვა ცვლადები, როგორიცაა ასაკი ან განათლება.

ცხრილი 2. მოტივაცია-სქესი

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
შინაგანი მოტ	Between Groups	730.424	1	730.424	2.989	.085
	Within Groups	79663.966	526	244.368		
	Total	80394.390	527			
გარეგანი მოტივაცია	Between Groups	46.654	1	46.654	1.192	.276
	Within Groups	12757.026	526	39.132		
	Total	12803.680	527			
გარე უარ	Between Groups	41.556	1	41.556	.162	.687
	Within Groups	83477.124	526	256.065		
	Total	83518.680	527			

განათლების გავლენა მოტივაციაზე (ცხრილი 3). რესპონდენტთა განათლების დონის მიხედვით ჩატარებულმა ანალიზმა აჩვენა, რომ მოტივაციის სტრუქტურაზე განათლებას მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს, თუმცა ეს გავლენა განსხვავებულია მოტივაციის ტიპების მიხედვით.

შინაგანი მოტივაციის შემთხვევაში გამოვლინდა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება ($p = .012$), რაც მიუთითებს, რომ განათლების დონე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს თვითრეალიზაციაზე, ინტერესსა და საქმიანობის შიდა ღირებულებაზე დაფუძნებული მოტივაციის ფორმირებაში. კერძოდ, ყველაზე დიდი შინაგანი მოტივაცია დაფიქსირდა სტუდენტებსა და ბაკალავრიატის კურსდამთავრებულებში, რაც შეიძლება აიხსნას იმით, რომ აღნიშნულ ეტაპზე ინდივიდები აქტიურად არიან ჩართული პროფესიული იდენტობის ფორმირებასა და თვითრეალიზაციის პროცესში.

გარე უარყოფითი მოტივაციის შემთხვევაშიც გამოვლინდა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი განსხვავება ($p = .001$), რაც მიუთითებს, რომ განათლების დონე გავლენას ახდენს იმაზე, თუ რამდენად მოქმედებს ინდივიდზე შიში, სანქციები და სოციალური წნეხი. შესაძლებელია, რომ განათლების ზრდასთან ერთად ინდივიდები უფრო დამოუკიდებლები ხდებიან გადაწყვეტილებების მიღებაში და ნაკლებად არიან დამოკიდებული გარე ნეგატიურ სტიმულებზე.

რაც შეეხება გარე დადებით მოტივაციას, განათლების მიხედვით განსხვავება არ აღმოჩნდა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი, რაც მიუთითებს, რომ ფინანსური და სოციალური სტიმულები უნივერსალური მნიშვნელობის მატარებელია და თანაბრად მოქმედებს სხვადასხვა საგანმანათლებლო ჯგუფებზე.

მიღებული შედეგები შეესაბამება საერთაშორისო კვლევების ტენდენციებს, სადაც გარე მოტივაცია, განსაკუთრებით ფინანსური სტიმულები, დომინანტურ როლს ასრულებს ეკონომიკურ ქცევაში (Gneezy et al. 2011). ეს მიუთითებს, რომ ეკონომიკური გადაწყვეტილებები ხშირად ეფუძნება რაციონალურ გათვლებსა და მატერიალური სარგებლის მაქსიმიზაციას.

ამავე დროს, კვლევა აჩვენებს, რომ შინაგანი მოტივაცია მნიშვნელოვან როლს იძენს ასაკის მატებასთან ერთად, რაც შეიძლება აიხსნას პროფესიული გამოცდილების დაგროვებით, თვითცნობიერების ზრდით და ღირებულებითი სისტემის ფორმირებით. ეს ტენდენცია შეესაბამება თვითდეტერმინაციის თეორიას, რომლის მიხედვითაც ასაკთან ერთად იზრდება ქცევის ავტონომია და შინაგანი რეგულაცია.

გარე უარყოფითი მოტივაციის შედარებით დაბალი დონე მიუთითებს, რომ ახალგაზრდები ნაკლებად მოქმედებენ შიშისა და სანქციის საფუძველზე. აღნიშნული შედეგი შეიძლება შეფასდეს, როგორც პოზიტიური სოციალური ტენდენცია, რადგან ასეთი ტიპის მოტივაცია, როგორც წესი, ნაკლებად მდგრადია და ხშირად დაკავშირებულია სტრესთან, დაბალ ჩართულობასა და ქცევის იძულებით რეგულაციასთან.

ამრიგად, კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ ეკონომიკური მოტივაციის სტრუქტურა საქართველოში მცხოვრებ ახალგაზრდებში წარმოადგენს კომპლექსურ სისტემას, სადაც დომინირებს გარე დადებითი მოტივაცია, თუმცა, შინაგანი მოტივაცია მნიშვნელოვან როლს იძენს განვითარების პროცესში, განსაკუთრებით ასაკისა და განათლების ზრდასთან ერთად.

ცხრილი 3. მოტივაცია - განათლება

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
შინაგანი მოტ	Between Groups	3965.692	6	660.949	2.776	.012
	Within Groups	76428.698	521	238.096		
	Total	80394.390	527			
გარეგანი მოტივაცია	Between Groups	327.321	6	54.554	1.404	.213
	Within Groups	12476.359	521	38.867		
	Total	12803.680	527			
გარე /უარ	Between Groups	5424.419	6	904.070	3.716	.001
	Within Groups	78094.261	521	243.284		
	Total	83518.680	527			

კვლევის შედეგების ინტეგრირებული განხილვა. ემპირიული კვლევის შედეგები ადასტურებს, რომ ეკონომიკური ქცევა არ შეიძლება აიხსნას მხოლოდ მატერიალური სტიმულებით. იგი წარმოადგენს შინაგანი და გარემოტივაციური ფაქტორების დინამიკურ ურთიერთქმედებას, სადაც სხვადასხვა ფაქტორი სხვადასხვა ეტაპზე განსხვავებულ მნიშვნელობას იძენს. მიღებული შედეგები მიუთითებს, რომ საქართველოში მცხოვრებ ახალგაზრდებში ეკონომიკური მოტივაციის სტრუქტურა წარმოადგენს მრავალგანზომილებიან და დინამიკურ სისტემას, სადაც დომინანტურ როლს ასრულებს გარე დადებითი მოტივაცია, თუმცა, პარალელურად იკვეთება შინაგანი მოტივაციის მზარდი მნიშვნელობაც. აღნიშნული მიგნება თანხვედრაშია როგორც კლასიკურ ეკონომიკურ თეორიებთან, ისე თანამედროვე ფსიქოლოგიურ მიდგომებთან, თუმცა, საჭიროებს უფრო ღრმა კრიტიკულ გააზრებას.

პირველ რიგში, გარე დადებითი მოტივაციის დომინანტობა შეიძლება აიხსნას ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური კონტექსტით. გარდამავალი ეკონომიკისას მატერიალური სტიმულები, კარიერული წინსვლა და სოციალური სტატუსი ხშირად წარმოადგენს ქცევის მთავარ განმსაზღვრელ ფაქტორებს. თუმცა,

ამ შედეგის ინტერპრეტაცია არ უნდა იყოს ერთმნიშვნელოვანი. კლასიკური ეკონომიკური მოდელები, რომლებიც ეფუძნება რაციონალური არჩევანის პრინციპს (Becker 1993), ვერ ასახავს სრულად იმ ფსიქოლოგიურ და სოციალურ მექანიზმებს, რომლებიც რეალურად განსაზღვრავს ინდივიდის ქცევას. ამ თვალსაზრისით, იდენტობის ეკონომიკის მიდგომა[276] გვთავაზობს უფრო კომპლექსურ ჩარჩოს, სადაც ინდივიდის გადაწყვეტილებები დაკავშირებულია არა მხოლოდ სარგებლის მაქსიმიზაციასთან, არამედ სოციალურ ნორმებთან, როლებსა და თვითიდენტობასთან.

მეორე მნიშვნელოვანი ასპექტი უკავშირდება შინაგანი მოტივაციის ზრდას ასაკისა და განათლების მატებასთან ერთად. აღნიშნული ტენდენცია შეესაბამება თვითდეტერმინაციის თეორიას,[277] თუმცა, აქაც საჭიროა კრიტიკული შეფასება. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ შინაგანი მოტივაციის ზრდა მიუთითებს უფრო ავტონომიურ ქცევაზე, კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ იგი მაინც არ წარმოადგენს დომინანტურ ფაქტორს. ეს შეიძლება მიუთითებდეს განათლების სისტემის შეზღუდულ შესაძლებლობებზე, რომელიც ვერ უზრუნველყოფს სრულად თვითრეალიზაციაზე ორიენტირებული ღირებულებების ფორმირებას. შესაბამისად, განათლების როლი საჭიროებს არა მხოლოდ რაოდენობრივ, არამედ ხარისხობრივ გააზრებას.

გარე უარყოფითი მოტივაციის დაბალი დონე, ერთი მხრივ, შეიძლება შეფასდეს, როგორც პოზიტიური ტენდენცია, რადგან იგი მიუთითებს, რომ ახალგაზრდები ნაკლებად მოქმედებენ შიშისა და სანქციის საფუძველზე. თუმცა, მეორე მხრივ, ეს შედეგი შეიძლება ასევე ასახავდეს ინსტიტუციური კონტროლის სისუსტეს ან დაბალ ნდობას სოციალურ ინსტიტუტების მიმართ. შესაბამისად, აღნიშნული მიგნება საჭიროებს ალტერნატიული ინტერპრეტაციების გათვალისწინებას და დამატებით კვლევას.

[276] Akerlof George A. and Rachel E. Kranton. 2010. Identity Economics. Princeton: Princeton University Press.
[277] Deci Edward L. and Richard M. Ryan. 1985. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Springer.

სქესობრივი განსხვავების არარსებობა მოტივაციის ტიპებში კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი მიგნებაა, რომელიც მიუთითებს ეკონომიკური ქცევის უნივერსალიზაციის ტენდენციაზე. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი შედეგი შესაძლოა განპირობებული იყოს მეთოდოლოგიური შეზღუდვებით, მათ შორის შერჩევის თავისებურებებით ან საზომი ინსტრუმენტების სენსიტიურობით. შესაბამისად, აღნიშნული დასკვნა საჭიროებს სიფრთხილით ინტერპრეტაციას.

კვლევის მნიშვნელოვანი შეზღუდვაა მისი კროსსექციური დიზაინი, რომელიც არ იძლევა მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების დადგენის შესაძლებლობას. აგრეთვე, თვითრეპორტული მონაცემების გამოყენება ზრდის სოციალური სასურველობის ეფექტის რისკს, რაც შესაძლოა გავლენას ახდენდეს შედეგების სიზუსტეზე. დამატებით, კვლევა კონცენტრირებულია მხოლოდ ახალგაზრდებზე, რაც ზღუდავს შედეგების გენერალიზაციას ფართო პოპულაციაზე.

მიუხედავად აღნიშნული შეზღუდვებისა, კვლევა მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს ეკონომიკური სოციალიზაციისა და მოტივაციის კვლევაში ქართულ კონტექსტში. მიღებული შედეგები ადასტურებს, რომ ეკონომიკური ქცევა ვერ აიხსნება მხოლოდ მატერიალური სტიმულებით და საჭიროებს მრავალფაქტორულ ანალიზს, რომელიც მოიცავს როგორც ფსიქოლოგიურ, ისე სოციალურ და კულტურულ განზომილებებს.

დასკვნა

წინამდებარე კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოში ახალგაზრდების ეკონომიკური ქცევა განპირობებულია შინაგანი და გარე მოტივაციური ფაქტორების ურთიერთქმედებით, სადაც დომინანტურ როლს ასრულებს გარე დადებითი მოტივაცია. მიუხედავად ამისა, ასაკისა და განათლების ზრდასთან ერთად იზრდება შინაგანი მოტივაციის მნიშვნელობა, რაც მიუთითებს ეკონომიკური ქცევის უფრო ავტონომიურ და გააზრებულ ფორმებზე გადასვლას.

კვლევის შედეგები ხაზს უსვამს განათლების სისტემის, სოციალური გარემოსა და ინსტიტუციური ფაქტორების მნიშვნელოვან როლს მოტივაციური

სტრუქტურის ფორმირებაში. ამასთანავე, გამოიკვეთა, რომ ეკონომიკური მოტივაცია წარმოადგენს დინამიკურ და მრავალგანზომილებიან პროცესს, რომელიც საჭიროებს ინტერდისციპლინურ მიდგომას.

სამომავლო კვლევებისთვის მიზანშეწონილია ლონგიტუდური დიზაინის გამოყენება, რაც საშუალებას მისცემს მკვლევრებს, დააკვირდნენ მოტივაციის ცვლილებას დროში, ასევე ექსპერიმენტული მეთოდების ჩართვა, რათა უკეთ გაირკვეს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები.

რეკომენდაციები

მიღებული შედეგების საფუძველზე შესაძლებელია ჩამოყალიბდეს ზოგი პრაქტიკული რეკომენდაციები, რომლებიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას როგორც საგანმანათლებლო, ისე ორგანიზაციულ და სოციალურ პოლიტიკაში:

განათლების სფერო. სასწავლო პროგრამებში უნდა გაძლიერდეს ისეთი კომპონენტები, რომლებიც ხელს უწყობს შინაგანი მოტივაციის განვითარებას, როგორიცაა კრიტიკული აზროვნება, თვითრეფლექსია და პროფესიული იდენტობის ფორმირება.

მნიშვნელოვანია სტუდენტებზე ორიენტირებული სწავლების მეთოდების გამოყენება, რაც ზრდის ჩართულობასა და თვითრეალიზაციის განცდას.

კარიერული კონსულტირების სისტემების განვითარება დაეხმარება ახალგაზრდებს საკუთარი ინტერესებისა და შესაძლებლობების უკეთ გააზრებაში.

შრომითი და ორგანიზაციული გარემო. ორგანიზაციებმა უნდა გამოიყენონ მოტივაციის კომბინირებული მოდელები, რომლებიც აერთიანებს ფინანსურ წახალისებასა და პიროვნული განვითარების შესაძლებლობებს.

რეკომენდებულია სამუშაო გარემოს შექმნა, რომელიც ხელს უწყობს ავტონომიას, პროფესიულ ზრდასა და თანამშრომელთა ჩართულობას.

გარე უარყოფით სტიმულებზე (სანქციები, კონტროლი) დაფუძნებული მართვის სტილი უნდა შემცირდეს და შეიცვალოს მხარდაჭერაზე ორიენტირებული მიდგომებით.

სახელმწიფო და სოციალური პოლიტიკა. ახალგაზრდული პოლიტიკა უნდა იყოს მიმართული ეკონომიკური შესაძლებლობების გაფართოებაზე, რაც გაზრდის გარე დადებითი მოტივაციის ეფექტიანობას.

აუცილებელია დასაქმების ხელშეწყობის პროგრამების განვითარება, განსაკუთრებით ახალგაზრდებისთვის კარიერული დასაწყისის ეტაპზე.

უნდა გაძლიერდეს არაფორმალური განათლებისა და პროფესიული განვითარების პროგრამები, რაც ხელს შეუწყობს როგორც ეკონომიკურ აქტივობას, ასევე შინაგანი მოტივაციის ზრდას.

გამოყენებული ლიტერატურა

Akerlof George A. and Rachel E. Kranton. 2010. Identity Economics. Princeton: Princeton University Press.

Becker Gary S. 1993. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. Chicago: University of Chicago Press.

Deci Edward L. and Richard M. Ryan. 1985. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Springer.

Frey Bruno S. and Reto Jegen. 2001. “Motivation Crowding Theory.” Journal of Economic Surveys 15 (5): 589–611.

Ryan Richard M. and Edward L. Deci. 2000. “Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions.” Contemporary Educational Psychology 25 (1): 54–67.

Zamfir Constantin. 1976. Motivation and Work. Bucharest: Political Publishing House.

ჩარკვიანი დავითი. 2001. ფსიქოლოგია ინდუსტრიულ ორგანიზაციებში: თეორია, კვლევა, პრაქტიკა. თბილისი.